

HORIA TECULESCU SI ASTRA SIGHIȘOREANĂ

Gavrilă Gheorghe

REORGANIZARE

În perioada imediat următoare Unirii de la 1 Decembrie 1918, perioadă de cristalizare a noii vieți politice, economico-sociale și culturale în condițiile create de România Mare, situația Astei sighișorene a fost destul de confuză.

Astfel, pentru perioada anilor 1919-1920 documentele rămase la nivel central păstrează o tăcere totală, amintind doar faptul că despărțământul sighișorean nu a fost reorganizat. În anul 1921, cu toată această dezorganizare, pe data de 30 octombrie la Sighișoara are loc o impresionantă serbare culturală - sub patronajul Ministerului Culturii și Artelor - cu prilejul înființării a 125 de biblioteci populare în județul Târnava Mare. La această serbare vor participa : principele moștenitor Carol, ministrul culturii și artelor, iar din partea *Asociațiunii* - copatroană a acțiunii - Andrei Bârseanu (președinte), V. Bologa (membru în Comitetul Central), I. Georgescu (secretar literar), profesorii I. Bratu și Al. P. Arbore¹.

În același timp, vechiul comitet al despărțământului, pe lângă dezorganizarea datorată unor condiții obiective, se pare că nu mai avea nici voința necesară de a relua o rodnică activitate. Dar, până în anul 1925, în Sighișoara se va forma o nouă și puternică pătură de intelectuali, funcționari etc., în rândul românilor, care va prelua și duce mai departe stindardul *Asociațiunii*. Dacă până la 1918 nucleul conducător a fost format din protopop, clerul local, un avocat și câțiva învățători, după 1921 avem de-a face cu numeroși români cu studii superioare și animați de înalte idealuri naționale. Funcționari ai Prefecturii județului Târnava Mare și ai Primăriei, profesori de la cele două gimnazii: Liceul *Principele Nicolae* și Școala medie de stat pentru fete, medici, judecători, avocați, notari și preoți, învățători, funcționari ai poștei, ofițeri ai armatei române, polițiști dar și țărani, vor da o cu totul altă dimensiune acțiunilor Astei pentru perioada 1925-1948, când aici va pulsa o intensă și reală viață culturală.

Venirea la conducerea despărțământului a unor intelectuali de certă valoare - A.P. Bănuț, Horia Teculescu, protopop Emilian Stoica, Tului Racotă, colaborarea rodnică și permanentă cu *Extensiunea universitară* de la Cluj, condusă de profesorii Bărbat și Ștefănescu Goangă și cu *Universitatea liberă* din București, având în frunte pe profesoara Sabina Cantacuzino, prezența în județ a unei întregi pleiade de scriitori, poeți, muzicieni, epigramiști, oameni de teatru, etc., apariția la Sighișoara a primei edituri românești din Transilvania (*Editura Miron Neagu*) va face din capitala județului Târnava Mare o adevărată *PERLĂ CULTURALĂ A TRANSILVANIEI*.

---

¹ Biblioteca ASTRA Sibiu, fond. Doc. 1302/1921.

MEMBRII ȘI PERSONALITĂȚI

Arătăm în capitolele anterioare că, după 1919, despărțământul sighișorean va câștiga foarte mult din punct de vedere numeric și calitativ. Dacă până la 1926 au mai existat probleme legate de reorganizare și atragerea noii elite sighișorene la activitățile *Asociațiunii*, după 1926 și până la 1944 Astra locală își va spori mereu ponderea și influența în zonă.

În orice caz, comparativ cu perioada anterioară a anului 1918, chiar și în aceste condiții de folosire a unor date lacunare, situația despărțământului sighișorean este mult mai bună. De asemenea se remarcă o înviorare a acțiunii de cuprindere în *Asociațiune* a intelectualității sighișorene după venirea la conducerea despărțământului, în anul 1930, a directorului Liceului *Principele Nicolae*, profesor Horia Teculescu.

Faptul că datele păstrate nu reflectă întotdeauna adevărata situație din teren, ne-o dovedește și componența numerică a comitetelor despărțământului din anii 1925, 1930 și 1942, singurele păstrate. În anul 1925 -la reorganizare- comitetul despărțământului sighișorean cuprindea 11 persoane, cel din anul 1930 avea în componența sa 16 persoane, iar în 1942, noul comitet ales după moartea lui Horia Teculescu cuprindea 32 membri.

Din multitudinea de personalități sighișorene ce se identifică total cu activitatea interbelică a ASTREI sighișorene, am ales pe următorii:

HORIA TECULESCU (1897 - 1942)

S-a născut la Râșnov, la 4 aprilie 1897, în casa lui Ioan Teculescu, viitor protopop al Bălgradului, redactor la *Telegraful român*, președinte al despărțământului Alba al Astei.

Își face studiile la Brașov (liceul), Sibiu, Budapesta și București. Își începe activitatea de profesor la Alba Iulia, o continuă la Sighișoara până în 2 august 1942, când va muri. Între 1926-1942, va fi directorul Liceului *Principele Nicolae*, iar din 1930 președinte al Astei sighișorene.

Îl găsim pe tânărul student Horia Teculescu, în toamna anului 1918, ca membru al C.N.R. Alba (președinte I. Teculescu) și președinte al Comitetului de primire al oaspeților veniți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 (în conformitate cu Documentele Unirii, vol.VI, pag. 6).

La Sighișoara, sub îngrijirea sa, au fost tipărite cele trei **Anuare** ale Liceului *Principele Nicolae*, în anii 1926-1927, 1927-1929, 1929-1933, realizate în spiritul unei vechi tradiții brașovene, cu un bogat conținut în idei și bucurându-se de o mare prețuire în țară și străinătate.

Activitatea de publicist, începută în 1921 la Arad (scriitorii ca luptători pentru unirea neamului), o continuă în paginile **Anuarelor**, unde publică mai multe materiale:

- Contribuții la problema unității neamului,
- Doi luptători pentru unitatea neamului Take Ionescu și Nicolae Filipescu,

- Petru Rareș
- Nicolae Iorga și unitatea neamului.

În culegerea de folclor **Pe Mureș și pe Târnave...**, cuprinde 614 doine și 645 strigături, strânse în cadrul a 40 de acțiuni și primită entuziast de către poeți: Nichifor Crainic îi consacră în **Gândirea**, o recenzie laudativă, iar raportul admirativ al lui O. Goga i-a adus premiera de către **Academia Română**. Însuși Lucian Blaga va folosi șase doine din culegerea lui Teculescu în opera sa **Spațiul mioritic**. Prin **Oameni și locuri din Târnava Mare**, se manifestă ca un activ susținător al *localismului educativ*, realizând o interesantă contribuție de istorie regională. Se va ocupa de popularizarea unor figuri proeminente ale literaturii române (M. Eminescu, O. Goga, L. Blaga), aducând contribuții inedite².

Se va apleca și asupra vieții și activității istoricului literar G. Bogdan-Duică, a dascălilor săi brașoveni V. Onițiu și A. Bârseanu. Monografia **V. Onițiu, un educator deschizător de suflete și ziditor de idealuri**, publicată în 1937 de Ministerul Învățământului, a fost premiată de **Academia Română** în 1938, moartea luându-l în timp ce muncea-cu înfrigurare-la terminarea monografiei despre A. Bârseanu.

Ca președinte al Astei sighișorene, a despărțământului județean Târnava Mare și Ținutului Mureș, se va implica în toate activitățile acesteia, perioada 1930-1942 fiind cea mai prolifică din istoria acestui despărțământ.

Prin intermediul *Extensiunii universitare* de la Cluj și a *Universității libere* din București, a adus la Sighișoara și în satele din zonă numeroși profesori uniuersitari, ce vor conferenția an de an (în fiecare sâmbătă din lunile octombrie - mai), pe diverse teme, în ideea ridicării nivelului cultural al românilor din zonă.

Într-un articol al lui Ioan Breazu, **Horia Teculescu, precursor al localismului creator din Transilvania**, scris la moartea sa, autorul îl caracterizează fidel : *Sighișoara culturală ajunsese să se identifice cu personalitatea lui; era voievodul ei spiritual, fără blazoane, dar recunoscut de toată lumea. Un voievod în bunul înțeles al cuvântului, nu numai cu drepturi, dar și cu un adânc sentiment al răspunderii și al sacrificiului.* (Vezi prefața semnată de Petronela Negoșanu la Bănuț, A.P., *Scrieri. Umor și satiră*, Editura Minerva, Buc. 1974.)

Bustul lui mai așteaptă ca urmașii întru cultură să-i redea locul, celui ce a găsit timp și loc pentru fii acestui județ ce-l binemeritau. Azi,îi poartă numele o librărie și o stradă.

Din opera sa, exemplificăm câteva titluri mai sugestive:

- Zile mari. Conferințe pentru serbările naționale, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1937
- Un stâlp de foc: Ioan Lupaș. Oratorul și conferențiarul, Extras, București, 1943
- V. Onițiu. Un educator. Viața și opera, Editura Casei școalelor, 1937

2 Breazu, Ion, „Horia Teculescu - la moartea lui” în *Transilvania*, LXXIV, nr. 1/1943, pp.. 644-645.

- Un ziditor de suflete, V. Onițiu, Brașov, 1936, Extras **Țara Bârsei**
- Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrouate (doine și strigături), Sighișoara, Tipografia Miron Neagu, 1929
- Scriitorii ca luptători pentru unirea neamului, Arad, Editura Librăriei diecesane, fără an
- Ștefan cel Mare și Ardealul, Brașov, 1934

A. P. BĂNUȚ (1891 - 1970)

Printre scriitorii ardeleni din prima jumătate a secolului XX, A. P. Bănuț deține un loc aparte. Opera sa, destul de vastă, stă în marea majoritate risipită prin periodicele literare ale vremii, în broșuri și manuscrise, doar o mică parte fiind înmănușiată în volume. Larga circulație în vreme a numelui său, s-a datorat atât activității din cadrul Societății pentru fond și teatru, cât și pentru contribuția sa la tipărirea revistei **Luceafărul** (1902) din Budapesta.

El va constitui o etapă importantă în literatura umoristică a Ardealului, scriitor remarcabil de proză scurtă artistică și umoristică, întregind fresca societății ardeleni de început de secol XX, atât de măiastru zugrăvită de către Ion Slavici, Ion Agârbiceanu și Liviu Rebreanu.

S-a născut la 23 octombrie 1891 la Cohalm (Rupea), în fostul județ Târnava Mare. Informații complete despre viața și activitatea sa le dă însăși scriitorul în câteva din operele sale: **Autobiografie, Pagini de jurnal - temă și variațiuni, Viața și activitatea mea, Testamentul mecenatului Olimpiu Fluture de Netotu.**

Rămas orfan de mic, va crește în casa bunicului și apoi a tutorelui său Valeriu Popa Comșa. După școala primară (Rupea, Făgăraș, Copăcel) și liceală (Făgăraș, Blaj), va frecventa cursurile Facultății de drept din Cluj, Budapesta, Berlin, reușind să obțină mai târziu titlurile de Doctor în drept și științe economice.

La Budapesta, își va face debutul literar în paginile revistei **Luceafărul**, cu schițele **Anno Domini 2202 și Milionarul.**

În anul 1903 va avea prima întâlnire cu Sighișoara, când va fi operat de apendicită de către Dr. Frantz Oberth, directorul spitalului din localitate.

Se va angaja pe calea teatrului în vara anului 1905, când câștigă concursul pentru bursa de comedie și regizorat, urmând apoi Conservatorul de muzică din București (clasa profesor C. I. Nottara), absolvit în anul 1908. De aici se stabilește la Brașov, unde va sta până în 1914.

Între anii 1905 - 1944 va colabora intens la **Gazeta Transilvaniei**, unde semnează cu pseudonimele *L. Țurubanea, Călătorul, Urubeanul, Bănțularu, Tel Buruiană.*

În calitate de director artistic al Societății pentru fond de teatru, a activat în direcția răspândirii teatrului în lumea românească, reușind să înființeze 64 de comitete teatrale și trupe de teatru. Experiența din acest domeniu, va fi consemnată în studiul satiric tragic - comic **Artiștii Ardealului în 1914.**

Firea sa aventuroasă îl va purta în 1911 într-o călătorie - vizită prin America și Franța.

Între 1915 - 1916 va fi concentrat în armata austro-ungară, dar, în 1916, la intrarea armatei române în Transilvania, trece Carpații și se înrolează în Corpul voluntarilor ardeleni din armata română, unde ajunge la gradul de sublocotenent.

Între 1920 - 1922 va avea domiciliul în Sighișoara, la nepoata Melania Bercan, unde va locui și în perioadele ulterioare de ședere aici.

Între 1 ianuarie 1925 - 1 octombrie 1927 va fi director al Propagandei culturale din teritoriile alipite, iar între 5 noiembrie 1927 - 7 iulie 1928, va fi consilier județean, raportor al Comisiei Cultelor și Învățământului, în Delegația județului Târnava Mare. După o scurtă trecere prin Oradea (director la Teatrul de vest - 1928), revine la Sighișoara, unde va fi prefect al județului Târnava Mare între 13 noiembrie 1928 - 20 ianuarie 1930. Între 1930 - 1931 va îndeplini funcția de inspector în Direcția educației populare, iar între 1931 - 1932 va fi prefect al județului Someș - la Dej, unde va întemeia o școală țărănească cu internat și 30 de cursanți, a doua după cea de la Sighetul Marmației.

În perioada sighișoreană (1925 - 1931) va fi director al despărțământului Târnava Mare (Sighișoara) a **Asociațiunii**, cel care-l va reorganiza în 1925. Între 1930 - 1931 va fi director onorific al despărțământului, avându-l ca director executiv pe Horea Teculescu. Activitatea sa benefică în acest domeniu a făcut obiectul analizei capitolelor anterioare.

Între 1936 - 1938 va fi vicepreședinte la Comisia Interimară a județului Bihor, între 1938 - 1940 va fi primar la Ocna Sibiului, iar între 1940 - 1950 va locui la Tinca Bihorului, colaborând intens la **Transilvania** și **Gazeta Transilvaniei**.

În 1940 se va pensiona de la **Societatea Scriitorilor din București**.

La moartea soției sale, în anul 1950, pleacă la București, unde rămâne până în anul 1958, iar apoi, până în 1970, la Brașov, unde va fi membru fondator al **Asociației Scriitorilor din sudul Transilvaniei** (1969).

Spirit neliniștit, mereu în căutarea ineditului, de-a lungul vieții sale, a locuit la : Rupea, Copăcel, Făgăraș, Blaj, Mercheașa, Sighișoara, Budapesta, Brașov, Gratz, Berlin, Praga, Zărnești, Bacău, București, Iași, Onești, Schitu Frumos, Sibiu, Ocna Sibiului, Tinca, Oradea, Dej, Boulogne sur Mer, Paris, New York. Decedează la 28 iulie 1970, la Sibiu.

Din opera sa, demne de semnalat sunt :

1. Fond al presei pentru popor - extrase din articolele din Gazeta de Transilvania, 1909, iscălită Călătorul.
2. Elocința fratelui Ladislau, Sibiu, Gazeta săteanului, 1922.
3. George Cârțan, Biblioteca Astra, Sibiu, 1922.
4. Cinci broșuri sub titlul general **Umor și satiră din Ardeal**, Tipografia Fr. J. Horeth, Sighișoara, 1925:
  - a). Cearta părintelui Retevei și Elocvința fratelui Ladislau (reprodusă de G. Călinescu în Istoria Literaturii Române)
  - b). Istoria unui împrumut
  - c). Lămurirea ucenicilor și Izbânda Prăpăștișenilor
  - d) Amintirile lui Nenea Liță

e). Cârțan și Problema orfelinatelor

5). Achim Filăru, despre una - alta. Monolog în dialectul din Târnava Mare, Sighișoara, Editura Bibliotecii, 1925.

6). *Tempi passati*. Umor și satiră din Ardealul de ieri, Editura Bucovina, București, 1931 - premiată de Academia Română.

7). Oameni de ispravă, Editura Tipografia Dacia Traiană, Sibiu, 1939 - premiată de Astra.

8). George Dima. Contribuții la cunoașterea vieții și activității sale, Editura Muzicală, București, 1955.

9). *Tempi passati*. Umor și satiră. Evocări, E.P.L. București, 1965.

10). Scrieri. Umor și satiră. Curriculum vitae. *Tempi passati*, piesă de teatru. Evocări, Editura Minerva, București, 1974.

Cel ce se autocaracteriza foarte dur :

a). Inteligență - mediocră,

b). Moralitate - slăbuță,

c). Sânguință - lipsă,

d). Caracter - neexprimat, fiind în neconținută formație,

Va rămâne în istoria literaturii române ca unul din marii umoriști ai săi, iar pentru Sighișoara, omul de cultură ce-a pus bazele noii Asociațiunii de după 1918 și i-a trasat liniile directoare de acțiune³.

MIRON NEAGU (1889 - 1973)

Născut la data de 2 noiembrie 1889, la Loamneș, Sibiu, urmează cursurile primare în localitate, iar liceul la Sibiu. Se înscrie la facultatea de teologie, dar, dându-și seama că nu aceasta este adevărata sa vocație, se va retrage după 14 luni de la începutul cursurilor.

În anul 1922, se va lansa în ceea ce va constitui marea iubire a vieții sale, activitatea tipografică și editorială prin înființarea la Făgăraș a unei tipografii.

În anumite condiții neclare, în anul 1928, se va muta la Sighișoara, unde înființează imediat o nouă tipografie (pe strada H. Teculescu nr. 25) și va deschide librării la Sighișoara și Mediaș. Din efortul său, concertat cu cel al poetului Emil Giurgiuca (profesor la Sighișoara din 1936), se va naște Editura **Miron Neagu**, prima editură românească din Ardeal și care a fost tratată în subcapitolul **Activitatea editorială**.

Va fi un adevărat Mecena pentru tinerii scriitori fără posibilități materiale, aceștia găsind la el *casă și masă* gratuit. A fost un pasionat culegător și interpret de folclor, calitățile sale vocale permițându-i să activeze cu mult succes în corul Astei, unde abordează și roluri din opere și operete. În 1925 la Făgăraș și 1929 la Sighișoara, va fi audiat de către George Enescu și de Tiberiu Brediceanu, evoluțiile sale scenice

3 Vezi prefața semnată de Petronela Negoșanu la Bănuț, A.P., *Scrieri. Umor și satiră*, Editura Minerva, Buc. 1974.

bucurându-se de aprecierile celor doi titani ai muzicii românești.

Va continua să cânte și să înregistreze muzică la Radio Tg. Mureș și TV până în anul 1971, piesa sa de rezistență fiind **Drăguț car cu patru boi**.

Moare în anul 1973, în orașul ce l-a adoptat și pe care l-a adoptat⁴.

TULIU RACOTĂ (1908 - 1991)

Și-a făcut studiile primare la Dumbrăveni și Blaj, iar cele liceale la Sighișoara (Liceul *Principele Nicolae*), pe care le absolvă în 1927. În perioada 1927-1931, urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj.

Ca profesor, își va desfășura activitatea în mai multe școli:

- 1931-1932, pedagog la Liceul *Principele Nicolae* din Sighișoara,
- 1933-1935, profesor la gimnaziul din Baia de Arieș,
- 1936-1938, director la același gimnaziu,
- 1935-1936, profesor la Liceul *Principele Nicolae* Sighișoara,
- 1938-1939, profesor la Liceul din Gheorghieni,
- 1939-1940, director la Școala normală din Cristurul Secuiesc,
- 1940-1960, profesor la Liceul de băieți din Sighișoara, director între 1942-1948,
- 1960-1966, profesor la Liceul nr. 2 din Sighișoara (director),

În perioada 1945-1948, a fost președinte al despărțământului Sighișoara a *Asociațiunii*. A decedat în anul 1991.

Din anul 1934, va desfășura una din cele mai bogate activități publicistice din zonă, implicându-se activ în viața Astei locale (1934-1948), dar și în viața culturală a Sighișoarei (1948-1990)⁵.

CONFERINȚE ȘI CONFERENȚIARI

Dacă înainte de 1918, prelegerile populare ale *Asociațiunii* pe raza de activitate a despărțământului sighișorean erau susținute de ierarhia bisericească locală (protopop, preoți), la care se adăugau câțiva învățători, după 1918 și, mai ales după 1923 vom asista la două fenomene ce vor concura în deplină armonie la susținerea, în fața auditoriului sighișorean sau din celelalte localități, a unor conferințe de nivel academic :

- a). pe de o parte are loc formarea unei puternice pături intelectuale - profesori, medici, juriști, funcționari, oameni de cultură și artă, mai puțin preoți,
- b). pe de altă parte va exista o colaborare permanentă și fructuoasă cu *Extensiunea universitară* de la Cluj și *Universitatea liberă* din București.

Pe lângă aceștia, Sighișoara a găzduit scriitori, poeți, artiști plastici, muzicieni, umoriști, membri ai secțiunilor științifice-literare și ai conducerii centrale a *Asociațiunii*.

a). Analizând activitatea conferențiarilor locali, putem aprecia că încă de la

4 Melinte Șerban, „Noi considerații privind activitatea Editurii Miron Neagu”, în *Vatra*, Tg. Mureș, nr. 76, 20 iulie 1986, p. 13.

5 Biografie întocmită pe baza datelor preluate din: *Momente culturale transilvănene*, ed. Litera, București, 1986, p. 9 și interviul din revista *Flacăra* An XXVIII, nr. 8 (1237), 22 febr. 1979, p. 5.

reorganizarea despărțământului, ambițiile noului director A.P. Bănuț expuse și într-o scrisoare către H. Petra Petrescu, secretarul literar al **Asociațiunii**, de a mobiliza toată intelectualitatea locală și a pătrunde în toate localitățile județului, au început să se materializeze.

În Raportul de activitate pe anul 1925⁶, Bănuț arată că au fost realizate primele echipe complexe de conferențieri la Cornești, Albești, Vânători, Daneș, directorul deplasându-se singur la Cincu și Cohalm. De asemenea este subliniat bogata activitate depusă de unii vechi membri ai Astei locale, preoții Moise Flitter din Șapartoc, A. Stoicoviciu din Mihai Viteazul și N. Stoicoviciu din Mălâncrav.

În 1926, cu ocazia adunării generale de la Criș, din luna martie, îl întâlnim pe conferențiarul V. Vermeșanu cu o prelegere pe teme de **Istoria patriei**, iar la 1 decembrie, cu ocazia aniversării Unirii din 1918, Horia Teculescu va dezvolta ideile **Lupta pentru întregirea neamului în literatura noastră și Precursorii întregirii neamului**, la 6 decembrie dezvoltând tema **Cruciada idealului**⁷.

Anul 1927 va aduce o mărire și diversificare a conferințelor și conferențiarilor, organizate predilect în perioada octombrie-mai și în completare cu serate artistice, ele abordând o paletă largă de problematici. Astfel A.P. Bănuț va susține mai multe prelegeri despre Caragiale, Coșbuc, Șt.O. Iosif, Beethoven; Horia Teculescu va conferenția despre **Take Ionescu și N. Filipescu - doi luptători pentru întregirea neamului**, dar și despre : **Basarabia, Importanța zilei de 10 mai în istoria poporului nostru, De ziua eroilor**, iar despre **Războiul de independență și întregirea neamului** va vorbi Stelian Voinea. Îi vom întâlni printre conferențieri și pe profesorii P. Nisipescu (**despre Newton și Volta**), A. Mircea (**Centenarul romantismului**) și H. Ghinescu (**Din trecutul nostru**).

Din acest an asistăm și la o masivă implicare a lumii medicale locale în activitatea **Asociațiunii**. Medicii Gh. Petrescu, Șt. Chelemen, O. Ganea, A. Căpățână, V. Cricopol, ș.a., vor conferenția pe teme legate de sănătate sau de combaterea unor maladii ce făceau ravagii în epocă: tuberculoza, cancerul, dar și alcoolismul sau sifilisul⁸.

Pentru anul următor, datele rămase sunt mai sărace, la Sighișoara fiind pomenite doar dizertațiunile susținute la 10 mai și 1 decembrie de către Horia Teculescu și V. Vermeșanu, la sate vor fi organizate mai multe șezători culturale la care vor conferenția: H. Ghinescu și V. Cricopol la Albești și Șapartoc, V. Cricopol la Hetiur, V. Vermeșanu la Boiu, A.P. Bănuț, R. Barceanu și Dr. O. Dobre la Daneș și Albești⁹.

În 1929, centrul manifestărilor îl va constitui comemorarea a 40 de ani de

6 Biblioteca ASTRA Sibiu, fond. Doc. 1302/1921.

7 Vezi pe larg în *Anuarul Liceului Principele Nicolae*, 1927/1928, ed. Miron Neagu, Sighișoara, pp. 164-172

8 Biblioteca ASTRA Sibiu, fond. Doc. 2369/1927.

9 Horia Teculescu, „Raport de activitate 1927-1928”, în *Transivania*, LIX, 1928, P.O., p. 276.

la moartea lui Eminescu, prelegerile susținute analizând viața, iubirea, poezia filosofică, proza literară, proza politică și rolul de îndrumător al neamului ale celui ce a fost Luceafărul poeziei românești. Pentru prima dată, printre conferențieri apare și profesorul Z. Török, viitor profesor la Universitatea maghiară din Cluj după 1940, cu tema **Din lumea plantelor**.

În virtutea unui obicei ce va tinde să devină tradiție, echipe complexe de conferențieri se vor deplasa la Daneș (A.P. Bănuț, R. Barceanu, V. Vermeșanu, Dr. O. Dobre), Albești (A.P. Bănuț, A. Stoicoviciu, R. Barceanu), Rupea (H. Teculescu, Dr. A. Bănuțiu), Feldioara (A.P. Bănuț, H. Teculescu, gen. Butunoiu, protopop I. Hociotă), Biertan (A. Stoicoviciu, Fl. Prodan, Dr. A. Căpățână), dar și la Laslea, Saschiz, Șoard, Vânători, Hendorf¹⁰.

Ultimul an în care îl mai găsim printre conferențieri pe A.P. Bănuț va fi 1930, deoarece fiind numit inspector în Ministerul Muncii la 13 iulie la Biertan, va fi ales ca președinte de onoare al despărțământului și la scurt timp va părăsi orașul și județul, succedându-i la conducere Horia Teculescu. Temele abordate vor fi legate de rostul Astrei, cultură și civilizație. Alături de el, întâlnim o întreagă pleiadă de localnici: Horea Teculescu, Z. Török, Dr. O. Ganea, Șt. Stătescu, Al. Hodoș, Fl. Prodan, R. Barceanu, Dr. I. Ghizdavu, Dr. A. Căpățână, preot A. Stoicoviciu¹¹, ce-și vor susține conferințele la Sighișoara -15, Sighișoara-sat (Cornești) - 3, Albești - 3, Daneș - 3, Saschiz - 3, Biertan - 3, Laslea - 3, Vânători - 2, Șoard - 2¹².

Din 1931 Horia Teculescu va mobiliza forțele locale în 4 direcții importante:

- creșterea numărului conferențierilor locali, prin atragerea în rândurile celor vechi a unor nume noi (Dr. G. Petrescu, L. Constantin, M. Galan, preot N. Munteanu, I. Savu, I. Medrea, Z. Harhoiu, D. Bucur, ș.a.)

- diversificarea temelor abordate, pentru a face față mai bine cerințelor tot mai ridicate ale publicului auditor: Z. Török abordează tema **Petrografia județului Târnava Mare**, Horea Teculescu va trata o gamă diversă de tematici: voievozi, regi, oameni politici, scriitori, militari, aniversarea unor date importante, teme istorice, filozofice, etc., R. Barcianu va dezbate rolul cărții în societate, I. Savu analizează fenomenologia crizei economice ce lovise și România, I. Medrea explică rostul radiofoniei și al recensământului, ș.a.

- creșterea numărului localităților în care **Asociațiunea** susține conferințe și organizează spectacole omagiale, șezători culturale în 1931 întâlnim astfel de acțiuni la Apold, Ațel, Biertan, Beia, Boiu, Cața, Crihalma, Criș, Daneș, Frâua, Proștea, Șaes¹³.

- a patra direcție de acțiune a reprezentat-o atragerea unui număr sporit

10 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. . 2600/1929 și în revista *Foaia noastră*, Sibiu, An IV, 1929, nr. 12/17 mart., nr. 14/31 mart., nr. 32/3aug.

11 *Transilvania*, LXI, nr. 1-6/ ianuarie-iunie 1930, pp. 92-93.

12 Idem, LXII, nr. 1-8/ ianuarie-august, 1931, P.O.Anexa IV, pp. 102-103.

13 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. . 2893/1932.

de conferențieri străini (Sibiu, Cluj, București) și va fi analizată în partea a doua a acestui subcapitol.

În 1932 sunt atrași în *caruselul* Astei nume noi ca: E. Adorjan, T. Racotă, C. Morosin, P. Danu, Al. Brotea, P. Amărășteanu, I. Holitzer, Tr. Ciocănelea, Dr. A. Cămărășanu, prof. Gh. Babeș, Al. Botta, E. Mazilu, preot C. Medrea, G. Dănilă¹⁴, când sunt tratate probleme legate de Societatea Națiunilor, natură, împrejurimile Sughisoarei, Goethe, teme de artă, medicale, geografice, bogățiile județului Târnava Mare, rolul școlii, teme susținute atât la Sighișoara cât și la Archita, Boiu, Cața, Cuciulata, ș.a.

Pentru anii 1933 - 1934, conferențialii locali și cei străini vor susține 123 de prelegeri¹⁵, printre noii veniți numărându-se prof. O. Liuba și R. Popa, D. Roman, S. Balint, I. A. Bassarabescu, col. Calcinescu, Dr. G. Jurubiță, Tr. Pețanca, ing. V. Sonea și D. Stoicescu. În 1935 este atras în rândul conferențialilor și profesorul H. Brandsch de la Liceul din Cetate cu o disertație despre Martin Luther¹⁶, iar în 1936 printre cele 56 de conferințe susținute pe teme de literatură, istorie, muzică, medicină, filozofie, memorialistică, etc. se numără și cea a profesorului sas D. Schuller (Aspecte din vechea Sighișoară)¹⁷. Pentru anul 1938 în documentele oficiale Sighișoara apare nominalizată cu 21 conferințe, fără exemplificări¹⁸, dar în 1939 în rândul conferențialilor locali îi vom regăsi pe H. Teculescu, Al. Dima, A. Cincic, S. Radu, Gh. Secaș, T. Doctor, Gh. Popa, N. Cristescu, I. Cocișu, R. Budac, I. Popescu, P. Ionescu¹⁹.

Din 1940, noile condiții create de pierderile teritoriale din vară și al doilea război mondial, plus pierderea documentelor oficiale ale despărțământului, nu mai apar nominalizări de conferențiali locali, deși se raportează Comitetului Central al *Asociațiunii* ținerea a 39 conferințe pentru 1940²⁰ dar nu apar date pentru anii 1941-1942. După 1943, sub directoratul protopopului Emilian Stoica, se încearcă reînvierea tradiției *teculesciene*, lucru remarcat și de inspectorul școlar E. Hulea în rapoartele sale către Sibiu²¹. După 1945 nu mai avem activități ale localnicilor, împotrivirea noilor autorități silind pe ultimi doi directori (E. Stoica , T. Racotă) să-și dea demisia, iar despărțământul să nu poată fi reorganizat.

b). Sighișoara devenind centru de județ și crescând mult importanța și prestigiul despărțământului local de plasă, între 1923 și 1944 se va realiza o fructuasă colaborare cu conferențieri trimiși de la Sibiu, Cluj (*Extensiunea Universitară*, Secțiile științifice),

14 Idem, Fond doc. 2501/1933 și 2667/1934

15 Idem, Fond doc. 2345/1935

16 *Transilvania*, LXVII, nr.4/iulie-august 1935. p. 425 și 477.

17 Idem, LXIX, 1938, P.O. p. 234.

18 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. 3140/1939.

19 *Ibidem*.

20 *Transilvania*, LXXI, nr. 3-4/iulie-decembrie 1940, p. 137.

21 Idem. LXXV, nr. 1-2/ianuarie-iulie 1944, p. 10.

București (**Universitatea liberă**), sau invitați din rândul scriitorilor, poeților, muzicienilor, filozofilor, militarilor, oamenilor politici, umoriștilor, economiștilor, ș.a.

Într-o scrisoare a lui Șerban I. Șerban către președintele Astrei, înainte de reconstituirea din 1925 se menționează printre conferențiarii străini: Nicolae Iorga (la 3 mai 1924), V. Goldiș, Gh. Vâlsan, M. Dragomirescu, I. Costa Floru, P. N. Haneș, Th. Speranția²².

Într-un alt document, din anul 1927, pentru perioada 1923-1926 sunt nominalizați 24 de profesori universitari și scriitori cu conferințe susținute la Sighișoara, față de cei pomeniți mai sus apărând în plus C. Ionescu²³.

Raportul pe 1927 îi amintește pe următorii profesori universitari veniți la Sighișoara²⁴:

V. Bărbat	- Femeia în trecut, prezent și viitor
C. Petronu	- Arta română în Transilvania
Th. Capidan	- Românii în Peninsula Balcanică
V. Urechea	- Problemele longevității și ale senilității
Stefănescu-Goangă	- Neam, popor, națiune
P. Eremia	- Sufletul poporului Englez în operele sale
S. Dragomir	- Eroii noștri. Prefectul C. Roman

La Sighișoara și la Saschiz vor conferenția, în 1928 Gh. Preda și H. Petra Petrescu, membrii ai conducerii centrale ai Astrei, alături de conferențiarii eco-nomici Chiculiță și Rândașu, pe care îi găsim la adunarea generală de la Criț, lângă delegații **Universității libere** (Ștefan Voinescu, Ioan Valoni) și **Extensiunea universitară** își va trimite reprezentanți în zonă, printre conferențiarii îi întâlnim pe Silviu Dragomir, N. Drăganu, I. Lupaș, C. Diclescu, S. Pușcariu, I. Minea, V. Stanciu, I. Popescu-Voitești, C. Marinescu, A. Maior²⁵.

Lista conferențiarilor universitari pe anul 1929 cuprinde pe următorii:

I. Agârbiceanu	- Frământările în preajma Unirii
Emanoil Bucuța	- 10 mai
Ștefănescu-Goangă	- Neam, popor, națiune
Silviu Dragomir	- Eroii noștri
Ioan Lupaș	- Prăbușirea Imperiului habsburgic
Predescu -Rion	- Tuberculoza în ziua de azi
M. Botez	- Cultura și sănătatea
Augustin Maior	- Cosmogonia modernă
Bogdan Duică	- Legenda lui Dragoș
Sextil Pușcariu	- Ce este românesc în literatura noastră

22 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. 1513/1925.

23 *Anuarul Liceului Principele Nicolae*, 1927/1928, ed. Miron Neagu, Sighișoara, p. 165.

24 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. 2827/1927.

25 *Transilvania*, LIX, 1928, P.O.p. 278.

Conferințele acestora au fost audiate la Sighișoara, Daneș, Albești, Rupea, Hendorf, Vânători, Feldioara²⁶.

Anul 1930 aduce pentru prima dată la Sighișoara o echipă complexă, ce va conferenția în întreaga zonă: P. Georgescu (**50 ani de știință românească**), Bogdan Duică (**I. Budai-Deleanu**), P. Grimm (**Bernard Shaw**), D. Teodorescu (**Cultul soarelui în Dacia**), O. Meruțiu (**O excursie în România - Proiecții**), V. Stanciu (**Bogățiile miniere în România**), Ștefănescu-Goangă (**Selecțiunea profesională**)²⁷.

Anii 1931²⁸ și 1932²⁹ vor completa bogata listă a conferențiarilor clujeni și bucureșteni cu nume ca: I. Lupaș, Dr. Dan Hiotu, L. Rusu, G. B. Duică, Al. Lapedatu, V. Pușcașiu, S. Dragomir, P. Danu, Al. Brotea, S. Pușcariu, Al. Hodoș, Suci Sibianu, de prezența lor beneficiind nu numai sighișorenii, ci și locuitorii din Cața, Boiu, Archita, Daneș, Albești.

O prezență insolită pentru Sighișoara o vom găsi în anii 1933 și 1934 prin conferințele lui Cincinat Pavelescu despre epigramă. Alături de el îi vom găsi pe: rector N. Colan (**Valoarea umană în lumina Evangheliei**), V. H. Serdici (**Problema minoritarilor**), C.C.Giurescu (**Justificarea statului național**), S. Dragomir (**Drepturile noastre asupra Ardealului**), D. Roman, F. Purdea, C. Suci (**Anul 1948 în Ardeal**), G. Bogdan-Duică³⁰.

La invitația despărțământului sighișorean, în anul 1935, în zonă vor conferenția I. Lupaș, V. Jinga, I. A. Basarabescu, G. Trancu-Iași, G. Lungulescu, ce vor atrage în sala orașului un numeros auditor, din rândul românilor dar și a sașilor și maghiarilor³¹. Cezar Petrescu (**Eseu despre Eminescu**) și D. D. Roșca vor fi oaspeții Sighișoarei în 1936³², iar E. Hulea, Aron Cotruș și Nichifor Crainic în 1937³³.

Pentru anii 1943³⁴ și 1944³⁵, deși este specificată continuarea colaborării cu **Extensiunea universitară** de la Cluj, în documentele rămase nu sunt specificate numele conferențiarilor care au făcut deplasarea la Sighișoara.

Deși aflată în *marginea unor puteri mai reduse*³⁶, cum se exprima I. Agârbiceanu într-un raport înaintat Comitetului Central al **Asociațiunii** în urma unei inspecții efectuate în despărțământ, activitatea Astrei a transformat Sighișoara într-un puternic focar de cultură românească în această zonă. Savanți și profesori universitari, membri

26 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. 2600/1930.

27 Idem, Fond doc. 2428/1930.

28 *Transilvania*, LXII, nr. 7-8/ iulie-august 1931, p. 24 și 104-105.

29 Biblioteca ASTRA Sibiu, Fond doc. 2893/1932-

30 Idem, Fond doc. 2501/1933.

31 Idem, Fond doc. 2345/1935.

32 *Transilvania*, LXVII, nr 4/iulie-august 1936, p. 425.

33 Biblioteca ASTRA, Fond doc. 3140/1939.

34 Idem, Fond doc. 1577/1943.

35 Idem, Fond doc. 300/1944.

36 *Transilvania*, LXVII, nr. 4/iulie august 1936. p. 425.

ai Academiei Române, scriitori și poeți, artiști plastici și epigramiști vor găsi aici un public însetat de cultură, receptiv la nou și capabil să asimileze noi și noi informații din cele mai variate domenii ale vieții

CONCLUZII

Dincolo de plusurile sau minusurile din activitatea sa, Astra după cum bine arăta P. Matei în cartea ce i-a dedicat-o *a fost sâmburele de aur al luminoaselor sale aspirații fundamentale, al numeroaselor sale înfăptuiri de mare importanță pentru cultura națională, pentru ridicarea poporului printr-o amplă și sistematică operă de luminare, de împlinire a visului unității naționale, de realizare a progresului economic, social și moral al celor mulți, toate obținute prin eforturi deosebite, prin sacrificii chiar, de generații succesive de cărturari și alți oameni de bine, uniți de o cauză patriotică pilduitoare*³⁷.

O verigă din acest imens lanț de simțire și acțiune culturală românească a constituit-o și despărțământul sighișorean (Târnava Mare) al **Asociațiunii**. La fel ca viața celorlalte despărțăminte și agenturi culturale, acesta (al XXI-lea, al XX-lea sau al XXX-lea, după diferite arondări) a urmat suișurile și coborâșurile societății mamă, desfășurându-și acțiunea în această *margină* de Ardeal, dar și într-o anume margine de posibilități, cu mult mai reduse, atât pe plan financiar sau material, cât și pe planul forțelor intelectuale, decât al altor despărțăminte gen Blaj, Cluj, Sibiu, Brașov.

Înființat la doi ani după adoptarea în statute a necesității creării despărțămintelor, activitatea sa cuprinde două mari perioade: o primă perioadă se întinde în anii imperiului habsburgic și a dualismului austro-ungar (1861-1918) și apoi perioada de acțiune în cadrele statului național unitar român (1919-1950).

După 1918 și, mai ales după 1923, situația se va schimba radical. Înființarea celor două licee românești, crearea unei rețele adecvate de școli primare, având ca o consecință imediată constituirea unui numeros corp de profesori și învățători români, bine pregătiți și animați de înalte idealuri patriotice, dar și prin impactul pe care l-a avut în zonă crearea județului Târnava Mare și a noilor instituții ale statului român, a dus la apariția unei numeroase clase intelectuale, ce s-a angajat plenar în acțiunile **Asociațiunii** și a transformat Sighișoara într-un important focar dar și centru creator de cultură și tradiție românească. Nu întâmplător aici a fost înființată prima editură românească din Transilvania, într-o mare de edituri maghiare și săsești și, nu întâmplător Sighișoara se va bucura de prezența unor mari personalități culturale românești, ca să-i enumerăm doar pe George Enescu, Nicolae Iorga, Mihai Beniuc, Ioan Lupaș, Silviu Dragomir, Ștefănescu Goangă, Tiberiu Brediceanu și alții.

Rezultatele obținute de A. P. Bănuț și Horia Teculescu, atât pe plan publicistic cât și pe cel al ridicării nivelului acțiunilor **Asociațiunii** în zonă la cel cerut de situația și pretențiile unei capitale de județ, au situat despărțământul sighișorean în rândul

37 Pamfil Matei, *Astra 1861-1950*, ed. Dacia, Cluj Napoca, 1986, p. 328.

celor mai apreciate. Prin apostolatul profesorului Horia Teculescu, oameni și fapte ale istoriei românești de pe aceste meleaguri au fost făcute cunoscute printr-o vastă și generoasă acțiune de împânzire a județului cu o adevărată rețea de monumente și plăci comemorative.

În domeniul activității economice, va fi puternic sprijinită acțiunea de înființare de reuniuni și bănci de credit, beneficiindu-se și de prezența filialei locale a Băncii Naționale. Conferințele organizate în acest domeniu au căutat să trezească interesul pentru activitățile industriale, pentru introducerea progresului tehnic în agricultură, expozițiile cu tematică agricolă organizate în zonă și premiile acordate, având ca scop și scimbarea atitudinii românilor față de aceste profesii, stimularea creării a unei numeroase pături muncitorești aici.

Prin construirea de case naționale și înființarea de biblioteci populare, s-a reușit pătrunderea în lumea satului, dezvoltarea gustului la țaranii români pentru carte și cultură. Din păcate, insuficiența ofertei pentru forța de muncă dornică să plece din agricultură, a făcut să ia amploare fenomenul de imigrare spre centre industriale mai puternice: Brașov, București, Vălenii de Munte, Ploiești.

Organizarea primelor fanfare și coruri românești, a unor echipe de teatru, munca de culegere, păstrare și valorificare a imensului tezaur de cultură românească din zonă, acțiune în care s-au implicat Horia Teculescu, Ilarion Cocișu, Miron Neagu, ș.a., materialele rezultate fiind valorificate în cărți, spectacole, ale formațiilor de dansuri sau corale, în emisiuni radiodifuzate.

Asociațiunea a adus la rampa istoriei și a potențat personalități locale care, în alte condiții, ar fi rămas anonime. Zaharia Boiu, Ioan Șandru, Demetriu Moldovan, A. P. Bănuț, Horia Teculescu, Laurean Herlea, Ilarion Cocișu, Miron Neagu, ca să pomenim doar vârful, și-au jertfit talentul, timpul, posibilitățile materiale și financiare pentru ca principiile Astei să triumfe și pe aceste meleaguri.

Valabilă atât pentru activitatea Astei în general, cât și pentru cea a despărțământului sighișorean în special, este caracterizarea dată de Andrei Bârseanu - în anul 1913 acestei opere : *E adevărat, lucrarea cea mai de preț a asociației noastre nu e o lucrare ale cărei efecte să se poată vedea și simți imediat ci, este mai mult o lucrare mărunță, de multe ori nevăgată în seamă, dar care s-ar putea asemăna cu picăturile unei ploii călduțe de vară, care cad încet, domol, dar care fac ca sămânța aruncată în pământ să încolțească, să crească și să aducă rod.*

DIRECTORILOR DESPĂRȚĂMÂNTULUI SIGHIȘOARA

1. Șandru Ioan, senator,	director din 1871,
2. Augustin Horea, avocat,	director din 1876,
3. Ganea Zaharia, preot,	director din 1894,
4. Moldovan Demetriu, protopop,	director din 1897,
5. Dr. Cornea Toma, avocat,	director din 1910,
6. Bănuț A.P.	director din 1925,
7. Teculescu Horia, profesor	director din 1930,
8. Stoica Emilian, protopop,	director din 1942,
9. Racotă Tului, profesor,	director 1945-1948,

HORIA TECULESCU AND THE ‚ASTRA’ IN SIGHISOARA

(Summary)

The present article has set out to clarify an aspect of the history of Romanians in Sighișoara about which little is known, mainly the activity of Târnava Mare County of ‚Astra’ between WWI and WWII.

The article presents the numerical and qualitative alterations of the structure of Astra’s members, its fruitful collaboration with the ‚Extensiunea universitară’ in Cluj and with ‚Universitatea liberă’ in Bucharest, which led to outstanding academic dissertations held in front of the local audience.

Special attention has been given to the pioneer work of the teachers of the ‚Principele Nicolae’ Highschool, led by remarkable headmasters, such as N.D. Petrescu Zoița, Horia Teculescu and Tului Racota, as well as the ‚Liceul de fete’. It was the highschool teachers who provided the nucleus local lecturers, alongside doctors, journalists, engineers, economists and others.